

att synliggöra och förändra vardagen

aktionsforskningsinspirerat vardagsarbete | 2011

AKTIONSFORSKNING

Klassisk aktionsforskning utgår från idén att giltig kunskap är den kunskap som utvecklas genom handling. En kritisk framgångsfaktor är att det finns ett väl fungerande samarbete mellan forskaren och praktiken. Avsikten är att forskaren och praktiken (dvs de som i praktiken ska genomföra förändringen) ska komma till någon form av gemensam insikt om vad som är bästa sättet att uppnå önskad förändring. Detta sker enklast när arbetet sker i mindre grupper. Eftersom det finns ett nära samarbete mellan forskaren och praktiken så är det sannolikt att båda parter lär sig något av själva processen under forskningen. Aktionsforskarna hoppas att denna lärdom ska komma genom frivilligt deltagande och aktionsforsknings-tanken bygger på föreställningen att ny kunskap ökar intresset vilket stimulerar individen att själv lära sig mer.

Källa Wikipedia

Ett sätt att minska glappet

– Det är viktigt att utmana biblioteksvärldens invanda mönster, att ifrågasätta traditioner och att bolla idéer och tankar inom arbetslaget, säger Eva Fred.

– Vi behöver reflektera mer och oftare ställa frågan: Vad bygger vi vårt handlande på? Vi behöver också ibland stanna upp i arbetet och analysera resultatet av vad vi gör, säger Kerstin Wockatz.

Eva Fred och Kerstin Wockatz är konsulenter inom Kultur i Väst. De är båda också bibliotekarier. Som konsulent är Kerstin professionell rådgivare när det gäller kultur och lärande ur ett vuxenperspektiv. Evas område är litteratur för barn och unga och även barnbiblioteksutveckling.

Tillsammans har Kerstin och Eva arrangerat en utbildning i aktionsforskningsinspirerat utvecklingsarbete för 16 barn- och ungdomsbibliotekarier i Västra Götaland.

– Såvitt vi vet är det första gången aktionsforskning används som inspiration i biblioteksvärlden. Inriktningen har tidigare mest tillämpats inom det sociala fältet och i skolan, säger Kerstin.

Eva och Kerstin konstaterar att det finns stora värdegemenskaperna mellan bibliotekets samhällsättaganden och aktionsforskningens metoder och syften. De är övertygade om att fler aktionsforskningsinsatser i bibliotek skulle ge en utvecklingsskjuts framåt för biblioteken.

Professionen vilar på en relativt ung vetenskap och Kerstin och Eva talar om ett glapp mellan praktik och forskning.

– Ja, säger Eva, det finns fortfarande ett avstånd mellan å ena sidan den akademiska forskningen inom

B&I, och å andra sidan det praktiska dagliga arbetet ute på biblioteken.

Tillsammans anger de några skäl:

- Bibliotekarier hinner inte ta del av forskning och många har ett bristande intresse
- Forskningsresultat saknas, eller också uppfattas de inte som relevanta
- Kulturella skillnader mellan forskare och praktiskt verksamma bibliotekarier
- Olika yrkesgrupper saknar en tradition att sätta sig in i varandras områden

Kerstin och Eva ser starka skäl till att låta impulser flöda mellan de olika fälten. För att minska ”glappet” har de under det senaste året medvetet satsat på att lyfta fram mer forskning i Kultur i Västs kurser och

B & I – EN UNG VETENSKAP

Bibliotekaryrket vilar på en lång tradition men det dröjde länge innan utbildningen blev akademisk. Det fanns visserligen bibliotekarier till exempel på universitetsbibliotek med universitetsstudier bakom sig, men den folkbibliotekarieutbildning som inrättades 1926 var bara ett halvår lång. Det var först 1972 som BHS = bibliotekarieutbildningen på Högskolan i Borås startade. 1991 inrättades en professur i biblioteks- och informationsvetenskap, B&I. Efter 1993 examineras studenter inte längre till bibliotekarier utan de får efter tre år en kandidatexamen i B&I, som numera är ett akademiskt ämne upp till forskarutbildningsnivå. Idag finns B&I på flera olika universitet och högskolor i Sverige.

utbildningar för bibliotekarier. De ser det som en förutsättning för ett framgångsrikt utvecklingsarbete. Och de är medvetna om att gå inte av sig själv för ett ungt akademiskt ämne som B&I att skapa legitimitet och en plats i forskarsamhället. Därför arbetar de på olika sätt för att skapa kontaktytor och möten.

Eva berättar om ett exempel på Kultur i Västs satsningar Forskning & Fika:

– Det är en mötesplats som vi startade på våren 2011 i nära samarbete med BHS. På Forskning & Fika presenterar en forskare under en och en halv timma på ett lite avslappnat och enkelt sätt aktuell biblioteks- och informationsvetenskaplig forskning. Bibliotekarierna i publiken tar del av den pågående forskningen. Samtidigt blir de bekanta med den akademiska vokabulären. Forskarna möter praktiskt verksamma bibliotekarier och får chans att fånga upp aktuella frågeställningar från fältet.

Att erbjuda en utbildning i aktionsforskningsinspirerat utvecklingsarbete var ett annat led i arbetet med att överbrygga glappet mellan teori och praktik.

– Aktionsforskning kan ge bibliotekarier en möjlighet att utveckla den egna verksamheten och samtidigt närma sig de akademiska metoderna, säger Kerstin. Aktionsforskningen utgår från de behov av utveckling som man ser i det praktiska arbetslivet. För att både kunna förändra och lära sig mer om det man gör kan man utnyttja de metoder som används inom forskning.

Kerstin påpekar också att det inte bara är den enskilde kursdeltagaren som får ny kunskap.

– Om man skriver en rapport om vad man gjort och vad man lärt sig och om sedan rapporten sprids till andra så kan fler få del av de nya erfarenheterna.

Kerstin säger att aktionsforskningen ”gifter ihop” två världar: den vetenskapliga och arbetslivet utanför universitet och högskolor. Och det är handledaren som är själva ”vigselförrättaren”.

Aktionsforskning sker i definierade steg. Prakti- kern, alltså här bibliotekarien

- söker kunskap genom att formulera en fråga som rör den egna verksamheten
- planerar en förändringsinsats
- genomför en handling = en aktion

- följer processen med hjälp av olika verktyg som observation, intervjuer och dagbok
- beskriver resultaten
- tolkar och analyserar resultaten
- reflekterar över resultaten i relation till tidigare erfarenheter och teori
- dokumenterar

Som ett labb

Kerstin och Eva var intresserade att följa utbildningen och de var med på gruppträffarna. Där dokumenterade de och deltog i diskussionerna. Dessutom bidrog de med bibliotekskompetens.

– Till varje gruppträff plockade vi fram referenslitteratur med anknytning till forskning och vi tipsade om material, till exempel sådant som hade med deltagarnas olika projekt att göra, säger Kerstin. Träffarna gav mycket. Det var roligt att lyssna på allihop och givande att diskutera.

– Det kom upp massor av olika intressanta frågor. Det var som att befinna sig mitt i ett labb.

Eva beskriver Lena Folkessons handledning.

– Den gick till så att hon ställde många frågor och analyserade de svar hon fick på ett otroligt bra sätt. Hon vände och vred på begrepp. Mjukt men vasst ibland. Aldrig obehagligt utan sakligt.

Kursen inleddes med en träff i helgrupp där Lena Folkesson höll en kort föreläsning om aktionsforskningsinspirerat utvecklingsarbete. På en av de följande träffarna tog handledaren upp kopplingen mellan bekräftelse och utmaning. Bekräftelse kan innebära stagnation. När man får beröm och erkänsla för det man gör i vardagen finns det inte så stor anledning att förändra något. Då blir det ingen utveckling.

Handledaren Lena Folkesson sa: ”Att hela tiden be om bekräftelse gör att man glömmer det professionella.” Ledarskapet har stor betydelse här, fastslår Eva.

Ledarskapet är också avgörande för synen på utvecklingsarbete och den tid som avsätts. Något som ofta återkom i samtalen under kursen var det universella problemet med att tiden inte räcker till. Trots medgivande från chefen upplevde många att det var svårt att hinna med allt på de åtta extratimmar som

TRE VIKTIGA REDSKAP

Dagbok (loggbok): Ett redskap där man kan skriva vad som helst som har med utvecklingsarbetet att göra. Ostrukturerat eller strukturerat. Tankar, känslor, idéer, iakttagelser, citat.

Observation: När man iakttar på ett systematiskt sätt och skaffar sig kunskap om och ökar sin förståelse för vad som händer i verksamheten. Man registrerar utan att värdera eller tolka. Ofta lämpligt att kombinera med intervjuer.

Handledning: En utomstående perspektiv på det man gör. Frågor ger hjälp till avgränsning, fokusering, distans och reflektion. Handledaren bidrar till utveckling genom att utmana invända föreställningar, visa på teorier, hålla den röda tråden i aktionen, stimulera till reflektion och att sätta ord på olika företeelser.

förutom tid för kursträffarna avsatts per månad.

– Samtidigt upplevde både kursdeltagarna och vi konsulenter att man under utbildningens gång blev bättre på att dokumentera, att analysera och att vrida och vända på varför vissa saker fungerar medan andra inte gör det. Detta var mycket utvecklande för det egna lärandet, konstaterar Kerstin. Slutsatsen blev att förändringsarbete och utveckling måste få ta tid. Bibliotekarier måste våga ta för sig!

Hemuppgifter

Mellan varje månadmöte skulle deltagarna utföra en uppgift och skicka in en text till handledaren som läste materialet före den kommande träffen. Uppgifterna var utformade så att när deltagarna så småningom skulle skriva var sitt slutdokument hade de nytta av sina redogörelser.

Den första uppgiften var att inventera de styrdokument som på olika nivåer reglerade verksamheten på den egna arbetsplatsen.

– Det var ögonöppnande och gav upphov till bra samtal, säger Eva. Till exempel efterlyste alla tydliga styrdokument med konkreta mål. Då visade Lena Folkesson på ett annat synsätt och sa att detaljreglering kan innebära en väldig kontroll.

– Ja, säger Kerstin, Lena peppade gruppen. Hon sa ”Våga vara mer offensiv – våga ta för dig! I styrdokumentet finns stort utrymme.” Hon frågade alla deltagarna: ”Vilken hållning väljer du – den offensiva eller den defensiva? När man vill och vågar bryta upp det invanda är aktionsforskningen en bra metod. Den emanciperande faktorn i aktionsforskningen är viktig!”

Kursens nästa hemuppgift var att ta reda på en del om det egna bibliotekets historia. Kerstin berättar att den uppgiften gav en god grund för förändring.

– Genom att sätta sig in i arbetsplatsens bakgrund fick man möjlighet att använda historien som ett

avstamp. Det egna utvecklingsarbetet kunde placeras i ett flödande sammanhang. När man fick reda på hur det hade varit tidigare på det egna biblioteket kunde man bestämma sig för att fortsätta på samma sätt eller också byta väg.

De följande kurstillfällena var till stor del inriktade på det förändringsarbete, den aktion, som varje kursdeltagare skulle genomföra på sin egen arbetsplats. Avslutningsvis sammanställde sedan varje deltagare en dokumentation. Den skulle relatera till och reflektera kurslitteraturen och andra relevanta texter. Sista gången träffades hela gruppen och förmiddags- och eftermiddagsgruppen fick agera opponenter till varandra. Varje slutdokument fick en kvart för granskning och diskussion.

Aktioner

Handledaren betonade mycket starkt att det är viktigt att ha med sig alla berörda. Låntagare och biblioteksbesökare måste få information om att aktionsforskning pågår och att de är involverade. Och arbetsledningen måste känna till och godkänna aktionen. Eva betonar att utan förankring går det helt enkelt inte att genomföra någon aktion.

– Man samarbetar alltid med andra i sin verksamhet och det gäller att vara medveten om det. Utgångspunkten är att alla bidrar och också att alla lär sig.

Kerstin påpekar att detta inte bara är en negativ begränsning.

– På ett sätt befriar det också deltagarna från onödigt ansvar. Ett förändringsarbete som är aktionsforskningsinriktat kan bara verka där deltagarna har makt att förändra. Ibland måste man stoppa när man inser att ens befogenheter inte räcker. Det kan fungera som ett slags skydd och hindra att man går i väggen med för höga ambitioner.

Man gör det nära främmande

LENA FOLKESSON handledare i aktionsforskningsinspirerat utvecklingsarbete

Aktionsforskningsinspirerat utvecklingsarbete synliggör vardagsarbetet. Det kan göra yrkesrollen tydligare och öka medvetenheten om den egna kompetensen.Handledning är ett av verktygen. Det finns många olika typer.

– Jag handleder ur ett forskarperspektiv. Jag belyser det de i gruppen talar om från min utsiktspunkt. Att få handledning av någon som har en annan infallsvinkel är själva grejen. Det ger nya perspektiv, säger Lena.

Under utbildningen för bibliotekarierna skedde handledningen i grupp.

– Den gick till så att vi alla slog oss ner tillsammans och var och en fick berätta för hela gruppen om vad de hade gjort sedan sist. Vi kallade det ”en runda”. Jag ställde frågor i anslutning till det de sade och de andra i gruppen var också välkomna att fråga eller kommentera. Det blev en kommunikation. Också för dem som satt tysta. Alla lyssnade på varandra och kunde spegla sina egna erfarenheter i de andras berättelser.

När handledaren ställer frågor som får deltagaren att reflektera kan effekten bli att han eller hon distanserar sig till det egna arbetet. Lena uttrycker det som händer så här: I handledningsprocessen gör man det nära främmande.

– Ja, man kan behöva betrakta sitt vardagliga arbete med distans. Man kan bli så innesluten i sin egen praktik att man inte ser skogen för bara träen. Handledning kan ge en person chans att tänka ett eller två varv till och då kan man upptäcka nya saker.

Många av de frågor som uppstod bland deltagarna

kände Lena igen, och hon kunde identifiera vilken fas i utvecklingsarbetet som de befann sig i.

– Jag kände igen de olika stegen för att jag har arbetat med liknande utvecklingsprocesser tidigare. Mönstret är både allmängiltigt och specifikt. Alla går igenom samma igenkänningsbara faser. Till exempel är en aktion inledningsvis lätt att förväxla med det verktyg man använder.

Verktyget observation kan i början uppfattas som själva aktionen, men att man gör en observation innebär inte att något ändras.

– En aktion ska däremot verkligen ställa till med något i verksamheten. Aktionen ska leda till en observerbar förändring.

Något som är grundläggande inom allt utvecklingsarbete är att man själv måste vara en viktig aktör.

– Om något behöver åtgärdas är det ingen annan som ska göra det. Man kan t ex inte tänka såhär: Om bara någon annan gör på något annat sätt... Det är ett vanligt tankemönster som jag också själv varit offer för. Men det fungerar inte. Man ska agera själv och själv ta ansvar. Det perspektivet kan vara jobbigt men det kan också leda till att man ser att man är en viktig del av arbetsplatsen och hur den utvecklas.

Genom aktionsforskning kan man bli medveten om sin kompetens och stärkas i sin profession. Systematisk reflektionen är en grundläggande förutsättning för den här typen av utvecklingsarbete.

– Det är ovanligt att man får den tid som behövs för att hinna reflektera över sitt eget arbete. Tiden är avsatt för att göra andra saker. Och i biblioteksvärlden är det många som arbetar ensamma.

Dagboken är ett viktigt verktyg för reflektion och Lena poängterar att det är nödvändigt att befria sig från de egna prestationskraven. Dagboken skriver man bara för sig själv. Den är ett viktigt underlag för varje handledningsträff, men man behöver bara ta upp det man vill.

– Sätt igång bara! Skrivande är i sig en genererande process. Ofta vet man inte själv först vad man kommer att skriva. I dagboken ska skrivandet vara fritt och opretentiöst. När man kommit loss inser man att man kan få en överblick och distans till vardagen. Man kan betrakta sina egna tankar.

Lena säger att man inte alls behöver bli orolig om

det inte blir något resultat vid varje skrivtillfälle.

– Skrivkrav och skrivkramp kan vara svåra hinder, men dagboksskrivande handlar inte om korrekthet. Det är ändå bara ett utkast som sedan kan användas till analys. Att formulera något är ofta till hjälp. Det kan göra det lättare att börja reflektera.

Det finns olika strukturer som man kan använda när man skriver i dagboken. Ett sätt som Lena brukar lyfta fram är att man kan utgå från tre frågor: Vad hände? Vad tänkte jag? Vad kände jag?

Aktionsforskning är ett sätt att förhålla sig till både praktik och teori.

– En teoribas är nödvändig. Det är viktigt att förstå vad den innebär. Forskning har fokus på framväxten av ny kunskap.aktionen är inriktad på agerandet och det praktiska. Dessa saker ska ihop. Det är två fält som möts. Praktik och teoretisk forskning. Den praktiska och den teoretiska kunskapen berikar varandra. Det kan leda till både förändring och till ny kunskap.

Lena önskar att utbildningen ska leda till att det blir en kunskapsspridning och att andra blir inspirerade. Det råder brist på böcker om vardagsnära utvecklingsarbete. Det finns inte så mycket dokumenterat om det här.

Till sist lyfter hon fram betydelsen av en stödjande arbetsledning:

– I allt utvecklingsarbete är stöttning uppifrån A och O. En chefs stöd legitimerar att man arbetar med utveckling. Det behöver man för att känna sig erkänd i sin profession.

Hoppas att det kommer någon!

JENNIE ELMÉN Varberg

Bortåt trettio barn och deras föräldrar trängs i det största rummet på barnavdelningen i Varbergs stadsbibliotek en morgon strax innan öppningsdags. På en låg stol längst fram sitter Jennie Elmén, barn- och ungdomsbibliotekarie i Varberg. Att erbjuda de yngsta barnen och deras mammor och pappor en programpunkt var Jennies aktion.

Jennie ville slå två flugor i en smäll. Hon ville starta något som lockade både småbarn och deras lediga föräldrar. Hon hade nämligen upptäckt att det var väldigt få föräldralediga som hittade till Varbergs bibliotek. Det hade framkommit av den användarundersökning som hon genomförde några månader innan kursen började. Och när det gällde de riktigt små barnen hade biblioteket ingen speciell aktivitet på programmet. Därför fanns både föräldrar och småbarn i fokus när Jennie skulle välja inriktning på sitt förändringsarbete.

– Jag tyckte att det var anmärkningsvärt att inte fler lediga föräldrar med småbarn besökte biblioteket. Jag ville underlätta för föräldralediga att hitta hit och upptäcka det utbud som finns här.

I Varbergs kommun finns ett stadsbibliotek som just nu genomgår renovering och ombyggnad och därför är inrymt i tillfälliga lokaler. Dessutom finns sex filialer, en bokbuss och ett högskolebibliotek. På stadsbiblioteket arbetar tre bibliotekarier för barn och ungdom – den ena är Jennie – samt en assistent.

Under 1990-talet gjordes en satsning för att förbättra de befintliga skolbiblioteken som sköttes av lärare. Ett samarbete mellan skolan och biblioteken inleddes

och i början av 2000-talet hade nästan alla skolorna fått en fackutbildad skolbibliotekarie. Tjänsterna är på 20 timmar. 12 av dem är förlagda till skolan och 8 på filialerna och stadsbiblioteket.

– Det innebär att stadsbiblioteket får hjälp av skolbibliotekarierna också, speciellt när det är lovverksamhet, säger Jennie.

För skolbarn erbjuder biblioteket olika aktiviteter på loven. Det kan vara bokfika, teater, pyssel av olika slag och berättarstunder. På lördagar är det sagostund eller barnteater för barn från tre år.

– Vi har två grupper som behöver uppmärksammas. Det är dels ungdomar, dels barn i åldrarna 0 till 3 år. Ungdomarna erbjuds då och då, mest på loven, aktiviteter på biblioteket, men för de yngsta har det

inte funnits någonting. Historiskt verkar det som om de har fallit mellan stolarna.

Mot den här bakgrunden formulerade Jennie sin frågeställning för förändringsarbetet under kursen: Hur kan biblioteket synliggöras för föräldralediga och därmed deras barn?

– Jag och min kollega arbetade fram vad vi kom att kalla Småbarnsstunder. Eftersom målgruppen var föräldralediga fokuserade vi på barn upp till tre år. Vi valde ett ganska brett åldersspann eftersom många föräldrar är hemma med barn i olika åldrar. I våra tillfälliga lokaler finns inga sagorum eller andra utrymmen som kan användas i sådana sammanhang. Det innebar att vi måste ha Småbarnsstunden då biblioteket inte var öppet. Vi bestämde oss för att hålla på 20 till 30 minuter. Vi valde fredagar för vi vet att öppna förskolan är stängd då. Man behövde inte anmäla sig i förväg utan kunde bara komma.

Jennie och hennes kollega hade inte så mycket tid för förberedelser så de ville ha ett enkelt upplägg för stunden. De ville att den skulle bli rolig, locka till lek och ha anknytning till böcker och lässtimulans.

De plockade fram sångböcker, rim- och ramsböcker och annat material som kunde stimulera till sång och lek också hemma.

– Eftersom småbarn har lättare att förstå ord om de upprepas så ville vi arbeta med repetitioner under stunden. Vi lade tyngdpunkten på sång, rim och ramsor och vi tog med en saga för varje tillfälle. Vi tänkte starta och avsluta stunden med samma sång varje gång.

Förutom på biblioteket och alla filialer satte de upp affischer om Småbarnsstunden på BVC och öppna förskolan, de informerade via hemsidan och bloggen och de annonserade i Hallands nyheter. Halvtio en fredagsmorgon i oktober var det dags för premiär för Småbarnsstunden.

– Vi stod vid ingången till biblioteket och sa till varandra: ”Hoppas att det kommer någon!”.

De hade inte behövt oroa sig. Det kom många mammor och pappor med sina barn – och det kom också en hel del mor- och farföräldrar.

– Småbarnsstunden var ett utmärkt tillfälle att arbeta aktionsforskningsinriktat. Jag kunde steg för

steg fundera över det arbete som vi gjorde. Dagboken var mitt viktigaste verktyg. Det var där jag skrev ner mina observationer, intervjuer, tankar och idéer. I den reflekterade jag över aktionen och jag upplevde att den fungerade som ett filter. Det är lättare att reflektera över något när det är nerskrivet.

Rubriken på Jennies slutrapport från utbildningen var: Att synliggöra biblioteket för föräldralediga. Så vad hände med synliggörandet?

Jennie noterade att hon efter stunden fick många frågor om medier för barn, t ex Vem har skrivit Mamma Mu? eller Var står böcker om krokodiler?

– Föräldrarna och barnen visste vad de ville ha, men inte var det fanns. Mot slutet av vårterminen tyckte jag att frågorna ändrade karaktär. Fler föräldrar ville ha tips om bra böcker om specifika ämnen.

Jennie minns en mamma som berättade att hennes treåring skulle opereras. De ville ha böcker som handlade om sjukhus och gärna om att bli sövd. En annan mamma berättade att de skulle åka på solsemester och ville ha böcker om att flyga.

– Föräldrarna frågade på ett nytt sätt eftersom vår relation hade förändrats. Jag var inte längre någon anonym biblioteksperson eftersom vi hade sjungit ihop under hela hösten och våren. Föräldrarna berättade och förklarade mer varför de ville ha något. Det ser jag som ett tecken på förtroende.

– Andra frågor handlade om vårt utbud för vuxna, t ex: Finns det filmer för vuxna? Har ni böcker på finska?

Sådana frågor brukade ofta komma i förbifarten när Jennie dröjde sig kvar bland föräldrarna.

– Jag tror att också detta har att göra med att vår relation hade förändrats. Vi hade lärt känna varandra, och då var det lite lättare att fråga.

Jennie lade också märke till att de föräldralediga upptäckte mycket på egen hand. De läste affischer, tittade på utställningar och fick tips från varandra.

– På väg in till barnavdelningen har vi en vägg med en anslagstavla och boklister där vi visar nya böcker och veckolån, d v s extra populära böcker. Där stannade många föräldrar antingen på väg in eller

ut från Småbarnsstunden. De hittade information om bibliotekets kommande aktiviteter för barn och vuxna, och ofta diskuterade de med varandra och frågade t ex: Ska ni gå på teater nästa lördag? Flera lånade också böcker från nyhetsväggen eller från pocketråget som står i närheten av barnavdelningen.

De hittade också böcker på föräldrahyllan. Den står inne på barnavdelningen och där finns böcker om graviditet, barnpsykologi, barnmat och annat som handlar om föräldrar och barn.

En annan effekt av Småbarnsstunden var att både föräldrarna och barnen fick nya bekanskap.

– Jag ville att aktionen skulle anknyta till biblioteket som mötesplats och så blev det också. När stunden var slut var det många som satt kvar på golvet i barnavdelningen och fikade, både en timme och två. Det blev en samlingspunkt för föräldrar och barn som ville dröja sig kvar.

Jennie konstaterar att Småbarnsstunden blev en lyckad satsning för att synliggöra biblioteket för föräldralediga.

– Föräldrarna och barnen har fått en positiv upplevelse av biblioteket. Många har kommit tillbaka vecka efter vecka. Vi har lockat nya låntagare. Det var inte ett mål i sig men en trevlig bieffekt. En annan glädjande effekt var att så många pappor deltog. Av erfarenhet vet vi att män i trettioårsåldern inte är de mest flitiga biblioteksbesökarna. Därför var det väldigt positivt att de utgjorde 30 procent av föräldrarna vid våra stunder.

Jennie vill gärna fortsätta att arbeta aktionsforskningsinspirerat.

– Eftersom den egna arbetsplatsen är utgångspunkt så krävs det inga stordåd för att sätta igång en process och se att den faktiskt ger resultat. Om aktionen knyter an till aktuell forskning så kan man dessutom få djupare kunskap som ligger utanför den egna verksamheten. Det ger ett professionellt lärande som stärker yrkesrollen och ökar kompetensen, säger Jennie Elmén.

Kursen är slut, men Småbarnsstunden i Varberg har fått en fortsättning.

En rad uppsnappningar

KARIN GRAUBE Göteborg

På Drottning Silvias barn- och ungdomssjukhus ligger lekterapins, bibliotekets och sjukhusskolans lokaler i anslutning till varandra. Där finns många olika utrymmen med plats för olika aktiviteter: ett kök, en ateljé/verkstad som kallas Snicken, en musikstudio, ett syrum och så vidare. Alla barn som vårdas på sjukhuset – och också deras anhöriga – är välkomna till den öppna verksamheten som erbjuds i lokalerna.

Varje dag finns 550 barn och unga spridda i sjukhuset. Det är ingen homogen grupp. Några av barnen kommer på besök och stannar bara över dagen, andra ligger inne för vård och vistas på sjukhuset i flera månader.

– Skulle inte många fler besökare kunna komma till biblioteket och lekterapin under en dag? Det är något som jag har funderat på länge, säger Karin Graube, bibliotekarie på BUS-biblioteket. Under senare år har biblioteket gjort stora satsningar för att driva och upprätthålla en kvalitativ och omfattande

kulturverksamhet. Hur skulle man kunna nå fler med bibliotekets resurser – media och inspiration, idéer och möjlighet att sätta igång kreativa processer?

Karin ville starta en förbättringsprocess så att biblioteket skulle användas mer. Men det var inte i första hand variabler som synlighet, öppettider, användarvänlighet och marknadsföring som hon hade i tankarna. Det var ett intensifierat samarbete mellan de olika yrkesgrupperna bibliotekarier, lekterapeuter och lärare.

Det gemensamma uppdraget för biblioteket, lekterapin och sjukhusskolan är kortfattat att arbeta för en bekräftelse av det friska hos den som är sjuk.

– Jag ville undersöka vad som händer om man försöker intensifiera samarbetet mellan biblioteket och de närmaste kollegerna. Hur kan de olika yrkeskategorierna som arbetar med ett gemensamt uppdrag och med samma målgrupp utveckla sitt samarbete och finslipa sina insatser? Ur min synvinkel kändes det som om var och en av oss var en liten myra i sitt eget spår. Det skulle kunna uppstå mycket mer ”sprak” mellan oss om vi alla var inställda på det.

Karin uppfann en metod för att få igång mer kontakt, mer ”sprak” mellan yrkesgrupperna. Hon kallade det ett ”uppsnappande” arbetssätt. Någon annan än bibliotekarien snappar upp något som sedan kopplas till biblioteket.

– Det går ut på att uppsnappade intressen och idéer som man får från barn och unga snabbt kopplas till biblioteket på ett aktivt och medvetet sätt. I själva ordet uppsnappning ligger känslan av att en ledtråd fångas upp och urskiljs, att man råkar få reda på något, eller ser en glimt av något. Det ger också en

känsla av koppling, association och att vidare arbete utifrån uppsnappningen kan göras på ett lätt och snabbt sätt.

Karins aktion var en rad uppsnappningar. Hon var ingen van dagboksskribent men hon kom igång under processen.

– ”Även om ni inte vet vad ni ska skriva, så sätt igång och skriv! Ni kommer att få syn på saker”, sa vår handledare, och det stämde! När jag slog mig ner med dagboken hände det att jag tänkte: Vad ska hända nu när jag börjar skriva?

Efter den första uppsnappningen skrev Karin:

AKTION/UPPSNAPPNING Muminpappans hatt

Vad hände? Ett barn i Snicken håller på att rita muminfligurer och undrar över färgen på muminpappans hatt. Lekterapeuten säger att biblioteket har svaret, barnet springer till biblioteket och frågar. Jag letar fram några muminböcker och vi kollar tillsammans. Barnet väljer att låna med en av böckerna till Snicken och jobbar vidare med figurerna. Flera barn och föräldrar i Snicken blir engagerade i boken och muminjobbet.

ANALYS Samarbete

En samarbetskanal mellan lekterapeuten och biblioteket är påkopplad. Jag och lekterapeuten har en överenskommelse och en slags hemlig plan. När tillfället uppstår väljer lekterapeuten att inte själv svara direkt på frågan, utan förvandlar situationen till en upptäcktsfärd till biblioteket. Ett enkelt och bra trick när liknande frågor dyker upp.

REFLEKTION

Kanske ledde händelsen till att barnet och andra barn och föräldrar som befann sig i Snicken inspirerades att gå till, upptäcka och använda biblioteket under sin sjukhusvistelse. Kanske kan fler idéer uppstå runt en sådan här konkret fråga och händelseutveckling.

AKTION/UPPSNAPPNING Något behövs

Vad hände? En fjortonårig pojke (M) är isolerad på onkologen på obestämd tid och börjar bli allvarligt nedstämd. Familjen är från Libanon och bor i Malmö. Lekterapeut och lärare tycker att kontakten med föräldrarna fungerar bra, med det är svårt med språket. Lekterapeut och lärare letar efter ingångar till M men har svårt att hitta något som känns rätt. En annan lekterapeut har snabbt upp att han gillar fotboll. Vi funderar tillsammans, jag tar fram och lånar ut arabiska filmer och andra filmer om bl a fotboll, Wiispiel, arabisk musik, några bildverk med natur och en naturbildstavla som lekterapeut och lärare tar med till M och föräldrarna vid några olika tillfällen.

En arabisk humorfilm fungerade bäst, alla tyckte om den. Den arabiska musiken var bra, alla blev glada över skivorna och musiken spelades i rummet. Filmen Spela den som Beckham fungerade, läraren använde filmen på lektionen, de pratade om fotboll och kulturkrockar. Lekterapeuten hängde upp naturbilden, och pratade om havet, M blev ledsen men lekterapeuten kände att det var ett bra möte. Wii användes av sjukgymnastiken.

ANALYS Samarbete

Lekterapeuten tyckte att de pysselsaker som M också hade fått kunde fungera bra, men att bibliotekets innehåll verkligen behövdes i det här fallet och att det var bra att kunna erbjuda olika saker runt det egna språket.

Läraren (som är ny) ser stora möjligheter att arbeta bra när vi är flera olika kompetenser som kan bolla idéer och inspirera varandra till lösningar. Att bygga

tillsammans är positivt. Film, musik, spel, kultur fungerar som olika nycklar till personen – särskilt när man inte kan språket. Det blir också ett sätt att 'lobba in sig'. Hon funderar mycket på om hennes insats i alla situationer där barnen är bundna till sina vårdrum, skulle kunna bli bättre om hon arbetade med en iPhone. Med den vill hon t ex ta med sig bilder till barnets säng och visa hur det ser ut och vad som händer på biblioteket och lekterapin.

REFLEKTION

Att M får stimulans och lust att göra något har högsta prioritet eftersom depression hotar. När vi funderar tillsammans och försöker lägga pussel för att se sammanhängande bitar runt ett barn blir idéerna fler. Det blir en bra koppling till biblioteket och bollande av idéer oss emellan under flera dagar.

Samarbetskanalen läraren – biblioteket aktiverades och tydliggjordes runt den här aktionen. Bollande och pusslande-inställningen är en överenskommelse som kommer att fungera och utvecklas framöver. Läraren ser biblioteket som en stark samarbetspartner som förbättrar hennes möjligheter i arbetet. Idén att använda iPhone som arbetsredskap är strålande.

Så här i efterhand ser Karin att det var viktigt att hitta fram till ett språk som alla yrkesgrupperna kunde använda tillsammans.

– Ordet uppsnappning hjälper till att samlas kring en idé. Det bildas en värld...

Karin tror att samspelet runt uppsnappningar kan tränas upp.

– De inblandade parterna kan bli lyhörda för varandras sätt att resonera och för varandras sätt att arbeta. Det vore intressant att undersöka om det går att utveckla uppsnappningsidén, t ex en metod för uppsnappning. Att ringa in vad som passar bäst just nu. Kanske är den relativt inramade sjukhussituationen en lämplig plats för att finslipa sådana metoder och förmågor.

Vi vill att det ska vara högt i tak

CHRISTINA PETTERSSON Lilla Edet

– Hur kan man ta vara på barnens perspektiv bättre? Vad händer om man på allvar låter barn vara med och planera och bestämma om det lässtimulerande arbetet? Det är frågor som intresserar mig sedan länge, berättar Christina Pettersson, barnbibliotekarie i Lilla Edet.

Lilla Edet är en kommun i Göta Älvdalen. Det tar 45 min därifrån med bil till Göteborg och en kvart till Trollhättan. Det bor närmare 13 000 människor där. Christina påpekar att barnperspektivet har lång tradition i biblioteksverksamheten i Lilla Edet. Det första biblioteket var ett sockenbibliotek som startades av en präst redan 1855. Hans syfte var att skolbarnen skulle få tillgång till böcker. Det senaste byggdes 1993. Som barnbibliotekarie arbetar Christina mycket ute i kommunens skolor.

Under kursen skrev Christina sina dagboksanteckningar i en blåblommig kvadratisk tjock anteckningsbok. För hand. Ibland med blyerts. Ibland med bläck.

– Jag upptäckte att jag genomgående skrev om skolan, läslust och problem i samband med detta. Jag återkom hela tiden till frågor om hur man skulle kunna göra barnen mer delaktiga. Men – jag såg faktiskt inte detta själv utan det var min handledare som hjälpte mig att upptäcka mönstret.

I och med att Christina fått upp ögonen för sina mest centrala frågor, föll det sig naturligt vad hon skulle välja för aktion: Att skapa en blogg med boktips skrivna av barn, för barn. För att få idéer och inspiration tittade hon på nätet. Där finns flera boktipsbloggar för barn. Som en förberedelse skapade hon också en egen blogg för att kunna testa och lära sig olika funktioner.

– När man som vuxen vill göra något bra för barn är

det – trots alla goda intentioner – lätt att det blir på den vuxnes villkor med ett uppfostrande ovanifrån-perspektiv. Jag ville bort från det och hitta nya vägar.

Så här genomförde Christina aktionen:

Med kommunens webbansvarige kollade hon upp kommunens policy för publicering i sociala medier.

Via mail kontaktade hon några av de lärare i år 1–3 som hon samarbetar med sedan tidigare. Hon frågade lite om hur de brukar göra när de läser böcker. Brukar de skriva recensioner? Har de någon mall för det? Lärarna var positiva till att samarbeta om en bokblogg och Christina bokade in besök i tre klasser.

Både lärare och elever var alltså förberedda på Christinas besök. Hon berättade om sina tankar om bloggen, alltså att de skulle skriva om böcker de läst och att det skulle publiceras på en blogg. Hon avslutade med att bokprata om några böcker utkomna 2010, delvis med tanke på att barnen skulle få inspiration till att läsa och skriva i bloggen.

– Jag tyckte att det var spännande att lyssna på barnen. Efter besöken i klasserna skrev jag i min dagbok om vad som hade hänt. Jag beskrev hur de olika klasserna arbetade med läsning och böcker, och jag skrev om vad de tycker om bloggiden. Under en särskild rubrik i dagboken skrev jag om vad jag själv kände och tänkte:

Fantastiskt att få ta del av barnens tankar. I en av klasserna är de vana vid att tala om tankar och känslor och inte rädsla för att gå på djupet inför klassen.

Funderade kring om vi ska ha en gemensam mall för boktipsen eller inte. Det där med att ge en bok stjärnor utifrån vad man tycker om den ska i alla fall vara med.

Det blev ett stimulerande möte med positiv respons. Att köra igång en ny uppgift blir lättare efter ett sådant möte.

Redan från början fick barnen vara med i arbetet med att bygga upp bloggen.

– Det gick lätt att få med dem. De var genast med på noterna och verkade tycka att det var roligt. En av kommentarerna var: ”Vad häftigt! Ska vi bli publicerade på internet?”

De fick välja fritt vilken bok de ville läsa och skriva om, och de fick vara med och bestämma vad bloggen skulle heta. Det vinnande förslaget blev Boktankarna.

– Det är jätteviktigt att barnen känner igen sig och verkligen är delaktiga i arbetet, att de upplever att det här är deras blogg. Det kräver att man är lyhörd för barnens signaler. Och att man försöker tänka mer utifrån barnens perspektiv, säger Christina. Det är också viktigt att uppmuntra barnen när de skriver så att de inte tappade sugen. Stavfel bryr vi oss inte alls om. Dem korrigerar vi vuxna utan att påpeka något. För övrigt ändrar vi inte alls i barnens texter. Vi vill att det ska vara högt i tak.

Christina hoppas att den här verksamheten ska kännas emancipatorisk för barnen. Befriande. Målet med att stimulera deras läslust är väldigt stort – att ge var och en så goda förutsättningar som möjligt för

framtiden. Hon ser många vinster med arbetet med bokbloggen.

– Genom att ge barnen möjlighet att samtala och skriva om böcker de läst, kan de förutom att utveckla sitt språk, sin läs- och skrivförmåga också utvecklas som personer. Alla kan delta aktivt utifrån sina egna förutsättningar och alla erövrar ny kunskap.

Christinas aktion gav resultat. Idag har Lilla Edets bibliotek bokbloggen Boktankarna som kontinuerligt uppdateras med nya boktips. Där hittar man böcker inom olika genrer och svårighetsgrad med hjälp av etiketter. Där finns också tips om liknande böcker och alla boktips är länkade till bibliotekets katalog.

– De tre klasser som var med fortsätter att lämna in bokrecensioner i både skrift och bild. Dessutom har fler klasser kommit till. Idag skrivs boktipsen av barn i år 1–6. Samarbetet med lärarna har intensifierats

Christina säger att utbildningen har lett till en positiv utveckling av det praktiska i hennes arbete som barnbibliotekarie. Hennes slutdokument från kursen har titeln: Barns delaktighet i bibliotekets lässtimulerande arbete. I några punkter lyfter hon där fram det som hon tyckte var det bästa med den:

- ▶ Att få handledning regelbundet har hjälpt till att hålla fokus på förbättringsområdet. Förutom ny kunskap har samtalen med forskare och kolleger satt igång tankarna på vad man kan fortsätta att förbättra på hemmaplan.
- ▶ Att läsa litteratur om aktionsforskning och biblioteksområdet har varit roligt och utvecklande.
- ▶ Att fokus har legat på kunskap som är direkt knuten till praktiken.
- ▶ Att kursen löper över längre tid ökar chansen för avtryck i det vardagliga arbetet.
- ▶ Att skriva dagbok har gjort att saker som man ”bara gör” får en annan tyngd. Ibland glömmes man bort sin egen professionalitet och tänker inte på att det krävs kunskap och erfarenhet för att utföra arbetet. Vi har en specifik kunskap, teoretisk och praktisk, som gör oss till professionella bibliotekarier.

Den här aktionen kan leda till fler förändringar

MARLI PETTERSSON Partille

Den 8 november 2010 skrev Marli Pettersson i sin dagbok:

Har formulerat en frågeställning som det känns som jag kan jobba med nu. Känns bra att få det på pränt. Hjälper till att få struktur på tankarna.

Reflektion: Jag tänker mig att jag får kunskap om vilken litteratur som tilltalar, 'går hem' hos de unga. Kunskapen går två vägar, elever – bibliotekarie.

Anteckningen gjorde Marli, barn- och ungdomsbibliotekarie på Partille bibliotek, någon månad efter kursstarten.

När det blev dags att bestämma inriktning på det konkreta förändringsprojektet ville Marli satsa på något som kunde vara till direkt nytta.

– Ganska snart kom jag underfund med att jag ville försöka förbättra kontakten med ungdomar. Vi når de yngre barnen och mellanåldrarna ganska bra. BVC:s föräldraträffar, sexårsgrupper och klassbesök är några olika kanaler till dem. Kontakten med ungdomar är däremot mer sporadisk.

Nästa moment var att formulera en frågeställning.

– Till slut kom jag fram till: "Vad händer när jag bjuder in en grupp tonåringar till en bokpresentation och visning av biblioteket?"

Ungdomar kommer inte så ofta spontant till biblioteket på fritiden. Att hitta en länk via skolan skulle kunna underlätta kontakten. Marli ville testa om en bokpresentation kunde vara en användbar metod för att träffa en grupp ungdomar och försöka väcka deras intresse för biblioteket. Hon formulerade temat för sin aktion: Att erbjuda en klass från år 9 en bokpresentation i biblioteket. En skolbibliotekarie förmedlade kontakt med en lärare som var intresserad av att låta

eleverna komma till biblioteket. Marli började förbereda bokpresentationen. Hon läste nya böcker och valde ut tolv titlar. Alla skönlitterära.

– Jag ville ha med böcker med unga tjejer och killar i huvudrollerna. Tanken var att de som lyssnade kanske skulle kunna identifiera sig med någon av karaktärerna, eller känna igen sig. Böckerna på min lista kan sägas vara realistiska nutidsskildringar, utom en som har karaktären av en dystopi. Huvudpersonerna ställs inför olika svårigheter men de klarar att ta sig igenom dem. De genomgår en utvecklingsprocess.

En dag i början av mars var det dags. På morgonen kom förmiddagsgruppen, sex tjejer och tre killar, till biblioteket. Marli hälsade dem välkomna och så slog de sig ner i de bekväma korgmöblerna i Vinterträdgården. Det är ett ljust inbjudande rum i biblioteket där stora gröna träd växer högt upp mot taket.

– Jag berättade om min undersökning och frågade om de ville bli intervjuade ungefär en vecka efter besöket. Det tyckte de var OK. Jag presenterade böckerna för dem. Sedan fick de som önskade ett lånekort. Till

sist visade jag ungdomsavdelningen, Alkoven, som är en särskild hylla för unga vuxna med bland annat deckare och fantasy.

På eftermiddagen upprepades samma program med den andra delen av klassen. De var lite fler. Direkt efter de båda besöken skrev Marli i sin loggbok:

FÖRMIDDAGSGRUPPEN Vad kände jag?

Gruppen ger ett lugnt intryck, de lyssnar uppmärksam samt under presentationen. Vi satt alla ner ganska nära varandra och det kändes avslappnat.

VAD LÄRDE JAG MIG?

En mindre grupp ger möjlighet att bli lite mer personlig. Det är kanske inte det viktigaste att presentera många olika titlar, utan istället att förmedla glädje. Att vara välkommande. 'Se' dem du möter. Inte bli för långrandig utan hålla intresset uppe.

EFTERMIDDAGSGRUPPEN Vad kände jag?

Större grupp, fler pojkar. Det lät mer om dem när de kom. Orolig för att det skulle bli struligare vid presentationen. När vi väl satt oss blev det lugnt. Kände att gruppen var uppmärksam och lyssnande. Blev glad när fler lånade av de presenterade titlarna. Kände mig mer splittrad vid visningen när fler ville ha hjälp.

VAD LÄRDE JAG MIG?

Fördomsfullt av mig att tänka: det blir struligare för att det är en lite större grupp med fler killar och utan lärare! En del av killarna verkade mer uppmärksamma än vad tjejerna syntes vara. Med en lugn och tillitsfull approach från min sida får jag något positivt tillbaka. Lita på din känsla!

En vecka efter besöket på biblioteket träffade Marli ungdomarna igen. Den här gången i deras skola. Av de 25 som hade varit på biblioteket kom 22 till intervjun. Två grupper med elva i varje svarade på Marlis frågor. Men riktigt alla deltog inte.

– I båda grupperna fanns det ungdomar som inte

pratade alls. Mitt helhetsintryck är ändå att de flesta bidrog med synpunkter, säger hon.

Frågorna var indelade i tre huvudområden. Det första handlade om ungdomarnas syn på biblioteket.

– Svaren kan sammanfattas med orden modernt, stort, fräscht och mycket böcker. När jag frågade hur ett bra bibliotek ska vara svarade de till exempel: tyst (kille), mysig stämning (tjej), fräscht, inte dammig (kille) och möjlighet att fika (kille).

Det andra huvudområdet gällde upplevelsen av besöket och presentationen.

– En tjej tyckte att det var bra att få böckerna presenterade och få reda på vad som finns. Hon sa att det de läser i skolan brukar vara kopplat till det de håller på med i svenskan. Flera i gruppen tyckte att det var bra att det fanns många böcker att välja på, för skolans urval är mer begränsat. En tjej tyckte att det var många deppiga böcker. En efterlyste fler vuxentitlar, främst deckare och en annan kom med ett konkret förslag: att läraren och biblioteket ska förbereda besöken mer tillsammans och ta reda på vilka genrer, titlar osv som eleverna vill bli tipsade om.

Vad är viktigast när du väljer böcker? Det var temat för det tredje huvudområdet.

Svaren var samstämmiga: Först omslaget, sedan baksidestexten och de första raderna. Tips från kompisar kan också spela in. En tjej sa: "Det man hör och läser om boken och om det är en favoritförfattare". De svarade att deckare och fantasy är genrer som de gärna väljer. Andra favoriter är science fiction och Sherlock Holmes. Men ibland kunde de gå utanför de vanliga ramarna. En kille sa: "Om jag inte har tillgång till min dator, om vi är på resa eller så, läser jag vad som helst, till och med tjejböcker som Systrar i jeans."

– Det är viktigt att ungdomarna är delaktiga och kommer med synpunkter. Det ger mig kunskaper som jag kan använda i min profession, säger Marli. Hon sammanfattar tre insikter som den här undersökningen gav henne:

- Bättre kunskap om vilka genrer de unga är intresserade av. Det var värdefullt att höra det av dem själva istället för att bara gå på vad man tror. Många av dem har börjat orientera sig mot vuxenlitteraturen.
 - Ett förslag om hur man kan arbeta vidare med bokpresentationer för ungdomar i biblioteket. Exempelvis kan lärare och bibliotekarie förbereda ett biblioteksbesök så att det blir mer givande.
 - En grupp ungdomar utan lärare behöver inte innebära att det blir stökigt. Istället kan det bli fina möten.
- I framtiden skulle jag vilja att vi når ungdomar mer också på fritiden. Ett klassbesök i biblioteket präglas ofta av ett nyttoperspektiv. Många lån förbättrar bibliotekets utlåningsstatistik, och skolan ser gärna att alla lånar en bok. Men jag tror att man ska satsa mer

på kvalitet än kvantitet. En upplevelse som genererar lust och nyfikenhet ger fler framtida läsare och biblioteksbesökare.

Marli konstaterar att utbildningen i aktionsforskningsinspirerat utvecklingsarbete har öppnat ögonen för att det är mycket som en bibliotekarie gör som kräver en speciell kompetens.

– Vi blev allihop mer medvetna om att vi har mycket värdefull tyst kunskap. En annan sak som utbildningen visat att det inte behövs någon jätteorganisation och inte alltid mycket pengar för att genomföra en förändring. Allt behöver inte vara så stort. Man kan helt enkelt pröva en sak och se hur den faller ut. Kursen har gett oss ett slags verktyg. Den här aktionen kan leda till fler förändringar. Allting är i utveckling. Man behöver inte fastna.

Man får makt över sitt eget arbete

PER FALK Varberg

– Jag har själv i min bibliotekspraktik länge funderat över bristen på koppling mellan praktik och teori. Jag har läst en del om aktionsforskning och blivit intresserad, säger Per Falk, bibliotekschef i Varberg.

Det finns flera olika anledningar till att han tycker att aktionsforskning är intressant för biblioteksvärlden.

– Som jag ser det finns det ett demokratiskt inslag i aktionsforskningen. Man får makt över sitt eget arbete och ökad medvetenhet om att man håller på med något betydelsefullt. Det kan skapa yrkesstolt-het. Samtidigt blir man mer tillgänglig för samtal och verksamheten öppnas för insyn. Reflektionen är en annan viktig faktor. Och så ger aktionsforskning möjligheter att förena teori och praktiskt arbete.

När Per fick veta att Västra Götalandsregionen erbjöd en kurs i aktionsforskning för barn- och ungdomsbibliotekarier ringde han meddetsamma och hörde om det kunde finnas någon plats också för en Varbergsbibliotekarie.

– Jag tog initiativet till den här satsningen eftersom jag tycker att den här typen av utvecklingsarbete är viktig för biblioteket. Jag tänkte att Jennie Elmén skulle vara en lämplig deltagare och hon blev intresserad när vi diskuterade det.

Under utbildningstiden följde Per Jennies arbete med aktionen. De hade en dialog om hur projektet utvecklades och han läste hennes slutdokument.

Varbergs bibliotek byggs om och renoveras. Under tiden är verksamheten tillfälligt inrymd i en gammal skola. Om några månader är det dags att flytta in i helt nya lokaler.

– Ja, vi laddar om för ett nytt bibliotek, säger Per. Därför gör vi en kraftsamling och satsar på utbildning av olika slag, bland annat i kundbemötande.

Kursen i aktionsforskningsinspirerat arbete kom in i det sammanhanget och jag tyckte att det var väldigt intressant för oss att någon härifrån skaffade sig den kompetensen.

Det var en ganska omfattande utbildning men biblioteket hade ett visst utrymme. Det fanns några timmar till godo.

– Jennie hade en tjänst på 75 procent. Hennes anställning utökades med några timmar extra i veckan för att hon skulle hinna med kursen. Hon fick också kostnadstäckning för utgifter som resor och litteratur.

Per tänker sig att ett aktionsforskningsinspirerat arbetssätt kan vara tillämpningsbart i många sammanhang.

– I allmänhet är vi ganska dåliga på att dokumentera vad vi faktiskt gör och att reflektera över det, men det är viktigt för alla att fundera över uppdraget och ställa sig frågan hur man ser på det. Om man får igång en reflektion kan det vara ett resultat i sig. Det kan bryta nya hjulspår.

Per har funderat en del över kursutbudet i biblioteksvärlden.

– Erbjudandena regnar över en. Det gäller att välja så att man satsar på något som matchar ett behov. Det är lätt för alla att fastna i slentrian. Och det man väljer måste förstås också passa någon i personalen.

När det gäller kursen i aktionsforskningsinspirerat arbete tycks det i alla fall inte finnas någon tvekan om att det var rätt utbildning för Jennie.

– Definitivt den bästa och mest givande kurs jag har gått, säger hon. Man insåg att man inte kan lämna över utvecklingen till andra och att man kan få stora saker att hända med små medel.

Per funderar på om det finns möjlighet för fler bibliotekarier från Varberg att gå utbildningen.

– Ja, säger han, för det skulle vara bra om fler tillägnar sig det här sättet att tänka om verksamheten.

Viktigt att dokumentera arbetet

Både Eva Fred och Kerstin Wockatz återkommer till att man kan bli lite imponerad av sig själv när man jobbar aktionsforskningsinspirerat. Man upptäcker att man kan mycket som man inte har varit medveten om. De är övertygade om att det är bra för självkänslan, bra för professionen och bra för bibliotekets utveckling. Det blir möjligt att ta nya steg.

Genom kursen har det också blivit tydligt hur viktigt det är att dokumentera arbetet.

– Systematisk datainsamling och reflektion ger tyngd. Om man har gjort en bra dokumentation behöver man inte säga att man tror och tycker saker, man har skaffat sig argument. Och dokumentationen kan man sätta i händerna på beslutsfattare. Det blir ett sätt att gå vidare, säger Kerstin.

Emancipation betyder enligt Nordisk familjebok ”frigörelse från ett tillstånd av omyndighet, underordnande eller rättslöshet och erhållande av fri självbestämmanderätt och jämlikhet med andra.” Kerstin och Eva påpekar att folkbibliotekens samhällsuppgift till stor del handlar om att bistå människor i den emancipatoriska processen, så är det numera och så var det när folkbiblioteken inrättades på 1800-talet. De säger att metoderna bara delvis är annorlunda idag. Också aktionsforskningen har en emancipatorisk värdegrund. Den försöker att fylla upp mellanrummet mellan praktik och akademi och den värdesätter inte den ena mer än den andra. Båda delarna är lika viktiga.

De lyfter också fram en annan aspekt: Aktions-

forskningen utgår från ett hermeneutiskt kunskapsideal.

– Detta ideal förespråkar en nyanserad kunskapsbild där man försöker se företeelser ut olika perspektiv och från olika förståelsehorisonter, säger Kerstin. Den utgår från att det finns en värdegemenskap som påstår att människan är fri och skapande.

– De som har gått den här kursen har fått ett verktyg för förändring, säger Eva. De har fått en insikt om att man inte absolut måste satsa på det stora jätteklivet som man kanske aldrig orkar ta. Istället kan man ta många små steg. Till slut har man i alla fall kommit lika långt.

Hur är det då med glappet mellan forskning och praktik – kan det överbryggas? Eva och Kerstin svarar otvetydigt JA på den frågan. De ser aktionsforskning som en metod av många för detta.

– Regional biblioteksverksamhet kan i sin fortbildningsverksamhet arbeta på olika sätt med forskningslika metoder. Den kan också knyta till sig forskare i längre projekt och uppmuntra bibliotekspersonalen till att forska i vardagen och publicera sig.

– Vi behöver hela tiden utveckla vår verksamhet och få den att fungera väl för medborgarna, göra den kostnadseffektiv och visa på den samhällsnytta som finns i biblioteksverksamhet. Historiskt sett har vi verkat länge, men ur akademisk synvinkel är vi väldigt färska inom vårt forskningsfält. Alla bidrag är värdefulla!

KÄLLOR

Björndal, C R P (2009) Det värderande ögat. Observation, utvärdering och utveckling i undervisning och handledning, Liber.

Haddow, G & Klobas, JE (2004) Communication of research to practice: closing the gap. *Library & Information Science Research*, 26 (1), 29–43.

Lindström, C och Willén, M (2007) "Det är böcker som är meningen med ett bibliotek", magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid institutionen för biblioteks och informationsvetenskap/bibliotekshögskolan, Borås.

Rönnerman K (red) (2010) Aktionsforskning i praktiken – erfarenheter och reflektioner Studentlitteratur

Eva Freds och Kerstin Wockatz, anteckningar från Lena Folkessons föreläsningar och handledning under kursen i aktionsforskningsinspirerat utvecklingsarbete 2010–2011 i Göteborg

Intervjuer med Jennie Elmén, Per Falk, Lena Folkesson, Eva Fred, Karin Graube, Christina Pettersson, Marli Pettersson och Kerstin Wockatz under hösten 2011

Text Helena Fernandez, frilansjournalist och författare.

helena.fernandez@skrivaren.se

Omslagsfoto Louise Bång

**UTBILDNING I AKTIONS-
FORSKNINGSINSPIRERAT
UTVECKLINGSARBETE**

KURSUPPLÄGG

Information om utbildningen

Utskick från Kultur i Väst.

Samarbetspart

Institutionen för pedagogik och special-
pedagogik vid Göteborgs universitet.

Handledare

Universitetslektor Lena Folkesson.

Omfattning

Höstterminen 2010 och vårterminen 2011.

Studiernas olika delar

Litteraturstudier, handledningsträffar, en
genomförd uppgift och skriftlig redogörelse
före varje träff, ett förändringsarbete på
arbetsplatsen och ett slutdokument.

Grupper

Två, med 6–7 personer i varje.

Handledningsträffar

Totalt åtta, en gång i månaden, samma dag
för båda grupperna, för- resp eftermiddag.

Kultur i Väst

SE 405 44 Göteborg
besök Rosenlundsgatan 4

växel 031 333 51 00

fax 031 13 68 32

www.kulturivast.se